

ROTHBARD MURRAY NEWTON

Abstrakt:

Murray Newton Rothbard byl americký ekonom, který se stal neodmyslitelnou součástí tradice Rakouské školy. Byl profesorem ekonomie na University of Nevada v Las Vegas. Je považován za nástupce Ludwiga von Misesa, po jeho smrti svým nejslavnějším dílem *Man, Economy, and State* oživil zájem o Rakouskou školu. Založil jeden z proudů tržního anarchismu, který nazval „anarchokapitalismus“, dále pomohl definovat moderní libertarianismus. Rothbard velmi důrazně odsuzoval a kritizoval centrální plánování a kolektivismus a prosazoval individuální anarchismus a spontánní řád ve fungování trhu. Svoji obhajobu myšlenky svobody zakotvil v racionálním systému etiky založeném na respektu k soukromému vlastnictví. Tyto myšlenky rozpracoval ve své druhé nejslavnější knize *The Ethics of Liberty*.

Klíčová slova:

Rothbard, svobodný trh, praxeologie, libertarianismus, etika, stát

Key words:

Rothbard, free market, praxeology, libertarianism, ethics, state

Names:

Burns Arthur, Friedman David D., Hayek Fridrich August von, Hoppe Hans-Hermann, Kirzner Israel, Mises Ludwig von, Mises Richard von, Molinari Gustave de

Biografie

Rothbard (1926–1995) se narodil v židovské rodině v Bronxu. „Vyrůstal jsem v komunistické kultuře.“, vzpomínal později. Studoval na Columbia University, kde získal v roce 1946 magisterský titul v matematice a ekonomii. Pod vedením Arthura Burnse, pozdějšího předsedy Fedu, získal v roce 1956 doktorát v ekonomii. Počátkem 50. let studoval u Ludwiga von Misesa a byl velmi ovlivněn jeho knihou *Human Action*. V 60. letech pracoval pro liberální William Volker Fund na knižním projektu, který byl završen v knize *Man, Economy, and State* (publikováno v roce 1962). Poté působil na Polytechnic Institute of New York University v Brooklynu, byl emeritním profesorem na University of Nevada v Las Vegas. V roce 1976 založil Center for Libertarian Studies a *Journal of Libertarian Studies*. Významně se podílel na založení Ludwig von Mises Institute v roce 1982 a stal se později jeho akademickým vicepresidentem. V roce 1987 zahájil vydávání *Review of Austrian Economics*. Během svého života napsal 24 knih a tisíce článků. Zemřel v roce 1995 v Manhattanu na srdeční infarkt.

Rothbardova ekonomie a její východiska

Praxeologie

Metodologie, kterou ve svém zkoumání používal Rothbard, se značně odlišuje od současného hlavního proudu ekonomie. Z toho plynou mnohé spory s představiteli jiných škol ekonomického myšlení. Rothbard je zastáncem deduktivní metody, zároveň odmítá využívání přírodních věd v oblasti ekonomie. Metoda, kterou Rothbard používal, se nazývá praxeologie. Rothbard tak navazuje na svého předchůdce a učitele Ludwiga von Misesa [1], který pojem praxeologie definoval jako vědu o lidském jednání. Praxeologie je v tomto pojetí věda nadřazená ekonomii, ekonomie je součástí (nejpracovanější) praxeologie. Předmětem

ekonomie v Rothbardově pojetí je lidské jednání, zde je rozdíl oproti tradičnímu problému „alokace vzácných zdrojů mezi alternativní použití“.

Praxeologie je založena na axiomu lidského jednání. Z něho lze logickou dedukcí odvodit celou ekonomickou vědu. Ekonomické teorie tak nemohou být empiricky testovatelné. Kromě hlavního axiomu lidského jednání je praxeologie postavena na dalších předpokladech:

- lidé a jejich schopnosti se liší, což vede k dělbě práce, vzniku trhu
- práce je statkem se záporným užitkem, volný čas je statek normální

Tyto axiomy tvoří základ pro dedukci, pomocí které Rothbard buduje nezpochybnitelnou ekonomickou vědu. Snaha vyvrátit její zákony musí spočívat v pokusech o zpochybnění jednotlivých kroků dedukce a samotných axiomů. Axiomy však lze zpochybnit velice těžko. „Není třeba empirického testování ani předpokladů ani závěrů, a vyvozené teoremy nemohou být testovány, dokonce i kdyby to bylo žádoucí“ (Rothbard, 1997, s. 17)

Rothbard dále v souladu s tradicí rakouské školy staví na metodologickém subjektivismu. „Lidské jednání vychází ze subjektivních znalostí, vnímání, očekávání atd. a z toho plynoucí subjektivní teorie hodnoty.“ (Rothbard, 1997, s. 15)

Kritika pozitivizmu

S nástupem neoklasické školy došlo k matematizaci ekonomie, odklonu od, do té doby hojně používané, abstraktně deduktivní metody a k přechodu k pozitivizmu a s ním spojené induktivní metodě používané do té doby především v přírodních vědách. Spolu s induktivní metodou pak ekonomie začala postupně přebírat další předpoklady z přírodních věd. (Rothbard, 1997)

Podle Rothbarda pozitivizmus do ekonomie přináší z přírodních věd determinizmus. To však v případě člověka znamená neexistenci jeho svobodné vůle. Rothbard determinizmus ve společenských vědách odmítá. Podle Rothbarda je v ekonomii nepřijatelné používání matematiky a tento trend kritizuje, stejně tak kritizuje používání modelů. „*Ekonomický model představuje pouze několik málo rovnic a představ, které v nejlepším možném případě pouze aproximují několik málo číselných vztahů v ekonomice nebo ve společnosti.*“ (Rothbard, 1997, s. 11)

Podle Rothbarda je důvodem, proč ve společenských vědách nepoužívat matematiku, skutečnost, že ne každou myšlenku lze vyjádřit matematickým aparátem a pokud ano, použití matematického aparátu její vyjádření nijak nezpřesní, zato ho učiní mnohem složitějším (Rothbard, 1997).

Dále Rothbard kritizuje i používání statistických metod v ekonomii: „*Richard von Mises [2] přesvědčivě ukázal, že numerickou pravděpodobnost lze přiřadit pouze v takových situacích, kde existuje určitá třída entit, pro kterou platí, že o jednotlivých členech této třídy není známo nic víc, než že jsou členy třídy, a kde opakované pokusy odhalují v dané třídě asymptotickou tendenci ke stabilnímu poměru či četnosti výskytu určitého jevu. Specifickým jednotlivým událostem nelze žádnou numerickou pravděpodobnost přiřazovat.*“ (Rothbard, 2001, s. 39)

Rothbard tedy odmítá induktivní metodu a ve své práci používá výhradně abstraktně deduktivní metodu. S její pomocí a z axiomu lidského jednání buduje praxeologii, vědu o lidském jednání. Problémem je, že pro některé autory není apriorní platnost axiomů

jednoznačná. V současnosti je používání deduktivní metody spojeno téměř výlučně s prací Rothbardových následovníků. Základní přístupy praxeologického zkoumání jsou metodologický individualismus, metodologický subjektivismus, marginalismus a v neposlední řadě hodnotová neutralita. Ekonomii Rothbard chápe jako nejpracovanější součást praxeologie a její smysl vidí v odhalování závislostí mezi ekonomickými jevy a formulování ekonomických zákonů. (Rothbard, 1997) Rothbard vystupuje proti pozitivizmu, tj. používání metodologie přírodních věd ve vědách společenských. Odmítá představu, že by jednání lidí bylo deterministické. Člověk se může na rozdíl od všeho ostatního vždy zachovat jinak, než to od něho očekáváme a než to pro něho bylo doposud pravidlem. Rothbard dále odmítá použití matematiky v ekonomii. „*Psychologické veličiny nelze měřit, neboť neexistuje jejich objektivně extenzivní jednotka – nutný předpoklad měření.*“ (Rothbard, 1997, s. 11)

Etická východiska a koncept vlastnických práv

Rothbard zastává názor, že ekonomická analýza by měla být hodnotově neutrální (wertfrei [3]). Pokud sám hodnotové závěry činí, vždy je podpírá komplexním etickým systémem vybudovaným na konceptu vlastnických práv. Tedy hodnotové soudy musí být podloženy komplexním etickým systémem. Rothbard ve svém etickém systému dospívá k velmi vyhraněnému postoji vůči státu. Vlastnictví a vlastnická práva postavil za základ ekonomie a politické filozofie. Rothbard byl zastáncem filozofie přirozených zákonů. Integrace moderní marginalistické ekonomie a politické filozofie přirozených zákonů později vyústilo ve sjednocenou morální vědu nazývanou libertariánství. Na konceptu osobního vlastnictví Rothbard buduje racionální, všeobecně platný a společensky efektivní etický systém, na kterém lze následně vybudovat i systém právní (Rothbard, 1998). Tento právní systém je postaven na přirozených řádech a nikoliv na rozhodnutích soudců či státních právníků, nepotřebuje tak ke svému efektivnímu fungování stát. Jeho postoj se tedy dá označit za anarchistický.

Rothbard si uvědomuje, že s vlastnickými právy je nutně spojená otázka jejich vymáhání. Pro každého jedince musí existovat způsob, jak donutit konkrétní osobu respektovat jeho zdraví, život, osobní svobodu a soukromé vlastnictví. Rothbard si je vědom toho, že vždy budou existovat osoby se sklony ke kriminálnímu chování a tudíž, že život ve společnosti je nemožný, pokud jim nebude možno v tomto chování zabránit. Podle Rothbarda se o někom nedá říci, že je vlastníkem něčeho, pokud není oprávněn bránit svůj majetek a „vzít tak zákon do svých rukou.“ (Rothbard, 1998)

Podle Rothbarda tedy ekonomie není sama o sobě schopná činit hodnotové soudy a pokud ekonom takové soudy činí, je povinen je podložit komplexním etickým systémem. Takový systém Rothbard formuluje ve své knize *The Ethics of Liberty* a dospívá v něm ke dvěma podstatným závěrům: na konceptu osobního vlastnictví lze vybudovat racionální, všeobecně platný a společensky efektivní etický systém a na tomto etickém systému následně vybudovat systém právní (Rothbard, 1998). V tomto systému není stát nezbytný, protože tento právní systém je postaven na axiomu neagrese a přirozených řádech a nikoliv na rozhodnutích státních právníků a soudců.

Rothbardovo pojetí úlohy státu

Rothbard stát popisuje takto: „*organizace ve společnosti, která se snaží udržet monopol na použití násilí a moci nad daným územím a především je to jediná organizace ve společnosti, která svoje příjmy získává legálně, ne na základě dobrovolných plateb nebo příspěvků za poskytované služby, ale donucením*“ (Rothbard, 2001, s.5). Rothbard

je přesvědčen, že stát vznikl tak, že jedna skupina lidí násilím získala moc nad druhou skupinou a rozhodla se touto mocí dosahovat dlouhodobý zisk v podobě daní.

Státní zásahy do tržního mechanismu

Jak stát získává zdroje nutné pro zajištění svojí existence, jak stát zasahuje do tržního mechanismu?

Aby stát mohl provádět zásahy do fungování trhu, tedy jakýkoliv druh intervence a aby vůbec existoval, musí vynakládat zdroje. Tedy musí vynakládat peníze. Peníze lze získat pouze formou příjmů, jejichž převážná část musí pocházet ze zdanění a nebo z inflace. (Rothbard, 2001)

Rothbard odmítá možnost tzv. minimálního státu. Uvádí, že i stát nejminimálnější se postupem času stane díky osobním zájmům vládců a úředníků státem maximálním.

Zdanění

Rothbard dělí společnost na dvě skupiny. Na ty, co daně platí, a ty, co je neplatí, tj. na ty, kteří daněmi ztrácí a na ty, kteří z nich těží. Mezi ty, co ze zdanění získávají, řadí politiky a úředníky (Rothbard, 2001). Přesto, že se může zdát, že daně platí jako ostatní, ve skutečnosti žádné daně neplatí, ale pouze spotřebovávají. Tyto dvě skupiny lidí, které žijí výhradně z daňových výnosů, doplňuje rozsáhlá skupina dotovaných občanů a dohromady tvoří většinu, nezbytnou pro zachování moci státu. Zdanění podle Rothbarda vždy přináší dva dopady:

- narušuje alokaci zdrojů ve společnosti, což znamená, že spotřebitelé nemohou uspokojovat své potřeby nejefektivnějším možným způsobem
- odděluje rozdělování bohatství od jeho tvorby, tzn. uměle vytváří problém rozdělování bohatství

Podle Rothbarda nutí vláda spotřebitele k tomu, aby se vzdali části svého příjmu ve prospěch státu, který tak přesměruje zdroje, které dříve sloužily těmto spotřebitelům, do jiných oblastí. Toto vede k narušení alokace zdrojů, které pracují na uskutečnění cílů státu, přestávají uspokojovat spotřebitele, jejichž životní úroveň se snižuje. Z těchto poznatků vyplývá první Rothbardův závěr týkající se daňové teorie – neutrální daň, tj. daň, která zanechá trh přesně takový, jaký byl před zavedením daně, neexistuje. Podle Rothbarda každá daň způsobuje distorze a dopad zdanění „závisí zdaleka nejvíce na výši daně, nikoliv na jejím typu“ (Rothbard, 2001, s. 186). Rothbard se tak domnívá, že se příliš velký důraz klade na druh daně, tzn. o jakou daň se jedná, ale nejdůležitější je přitom celková úroveň zdanění.

Další otázkou, které se ve zdanění Rothbard věnuje, je kdo daň vlastně platí? Rothbard je přesvědčen, že stát „ví moc dobře, na koho daň uvaluje.“, tedy „kdo daň platí bezprostředně“ (Rothbard, 2001, s. 187). Důležité však je, kdo ji platí v dlouhém období a především, jestli vůbec může být daň na někoho přesunuta [4]. Rothbard je přesvědčen, že „žádnou daň nelze převést vpřed“ (Rothbard, 2001, s. 187). Jediný způsob, jak by to bylo možné, by bylo zvýšení ceny. Cena je ale podle Rothbarda určena existující zásobou statku a poptávkou po něm. Prodejní cena je určena tak, aby byly čisté příjmy firmy maximální a jakékoliv zvýšení ceny při dané poptávce by vedlo k poklesu poptávaného množství, a tedy i celkových příjmů. Daň proto nemůže být na spotřebitele přesunuta. Navíc, pokud by firmy mohly zvýšením cen získat dodatečné příjmy, „proč by čekaly na zavedení daně a neudělaly to už předtím?“ (Rothbard, 2001, s. 189).

U spotřební daně Rothbard dospívá k závěrům, že poškozují spotřebitele stejně jako všechny ostatní daně tím, že zdroje a poptávku přesouvá od spotřebitelů ke státu, spotřebitele

a výrobce navíc poškozují tím, že narušují tržní alokaci, ceny a příjmy výrobních faktorů. Spotřební daň lze považovat za daň spotřeby v tom smyslu, že její dopad nelze přesunout dopředu, na spotřebitele. Spotřební daň je ve skutečnosti daň na některé příjmy z výrobních faktorů (Rothbard, 2001).

Daně z příjmu jsou v Rothbardově pojetí určeny ke zdanění čistého důchodu, a proto mezi ně řadí i spotřební a prodejní daně. „*Daně z příjmu snižují každý peněžní i reálný příjem poplatníka, a tím i jeho životní úroveň*“ (Rothbard, 2001, s. 195). Příjem poplatníka z práce se tak stává relativně dražším, než jeho příjem z volného času, což ho logicky vede k tomu, aby pracoval méně. „*Daň z příjmu kromě toho, že penalizuje práci ve vztahu k volnému času také penalizuje práci za peníze proti práci za naturální odměnu*“ (Rothbard, 2001, s. 196), což podle Rothbarda vede k podpoře činností typu „udělej si sám“, ženám v domácnosti a tomu, aby lidé pracovali raději doma pro své rodiny, než aby vstupovali na trh práce. Daň z příjmu je podle Rothbarda škodlivá mimo jiné v tom, že ve svém důsledku způsobuje snížení specializace a rozpad trhu, a tak má za následek snížení životní úrovně. Rothbard se domnívá, že „*příliš vysoká daň z příjmu povede k rozpadu ekonomiky a návratu k jejímu primitivnímu fungování*“ (Rothbard, 2001, s. 196), což je plně v souladu přesvědčením soudobého hlavního proudu reprezentovaného ekonomii strany nabídky.

Rothbard dále poukazuje na skutečnost, že ekonomové museli v minulosti opustit neudržitelný koncept spravedlivé ceny, a pokud nevybudují etický systém schopný zdanění obhájit a učinit závěr „*o spravedlnosti zdanění samotného*“, pak podle něj nemá vůbec smysl spravedlivou daň hledat. V současnosti je podle Rothbarda zdanění nepopíratelně nespravedlivé, a proto žádné rozdělení jeho dopadu nelze prohlásit za spravedlivé. Na trhu žádné zdanění neexistuje, a proto není možné stanovit daň, která by odpovídala situaci na něm. A stejně tak jako nejsou peníze neutrální, nemůže být ani zdanění neutrální (Rothbard, 2001, s. 247).

Vládní výdaje

Rothbard ve své analýze vládních výdajů vychází z předpokladu, že všechny příjmy státu se přemění na výdaje. Rothbard odmítá přístup mnoha ekonomů, kteří produktivní přínos vládních výdajů vidí v jejich výši. Na podporu tohoto svého tvrzení uvádí, že „*stejně jako přínos firem k užítku společnosti je vyjadřován tím, kolik spotřebitelé utratí za konečný produkt a ne tím, kolik firmy utratí při výrobě tohoto produktu*“ (Rothbard, 2001, s. 323-326). Vládní výdaje můžeme rozdělit na *transfery* a *výdaje spotřebovávající zdroje* (Rothbard, 2001, s. 284). Transferové platby oddělují proces rozdělování od výroby, a tím narušují alokaci příjmů. Podle Rothbarda také vedou k přeměření energie lidí od výroby k politice (Rothbard, 2001, s. 286). Transfery v podobě dotací chudým tzn. *sociální politiky* dále podporují nárůst chudoby, protože chudým snižují náklady volného času a následně vedou k dalšímu zvýšení těchto výdajů. Rothbard jako řešení problematiky chudoby doporučuje soukromou dobročinnost, která podle něj transfery velmi trpí (Rothbard, 2001, s. 288).

Vláda poskytuje statky buď bezplatně nebo za určitou cenu, kterou ale nelze považovat za tržní, protože neexistuje žádný racionální způsob, jakým by mohla rozhodnout, kolik peněz za službu požadovat (Rothbard, 2001, s. 289-293). Vláda pak není schopná určit jaké služby a v jakém množství poskytovat. Výsledkem je pokles společenského užítku. Na svobodném trhu by totiž možná firmy dané statky poskytovaly a v tom případě společenská ztráta užítku plyne pouze z financování úředníků. Kdyby tomu tak nebylo, plyne ztráta užítku lidí z poklesu nabídky na trhu poptávané služby (Rothbard, 2001, s. 294).

Rothbard zakončuje svoje úvahy tím, že *veřejné vlastnictví* ve skutečnosti neexistuje, protože vlastnictví znamená konečnou kontrolu a správu zdrojů.

Společnost bez státu

Podle Rothbarda by v ideálním světě státy neexistovaly. Podle hlavního proudu má stát poskytovat statky, které nedokáže efektivně poskytovat trh. Rothbard je ale přesvědčen, že trh tyto statky poskytovat dokáže. Věnuje se a podrobně rozpracovává zejména možnost poskytnutí služeb obrany soukromým trhem.

„Nabídka obranných služeb svobodným trhem by znamenala stvrzení axiomu svobodné společnosti, tj. že by nedocházelo k používání fyzické síly, kromě obrany proti těm, kteří sílu používají a útočí na životy a majetek druhých“ (Rothbard, 1970, s. 6).

Ve svobodné společnosti by tak veškeré služby obrany musely být dodávány lidmi nebo firmami, které získávají příjmy svobodnou směnou, ne donucením, neosobují si stejně jako stát právo na monopolní poskytování těchto služeb. Z pohledu Rothbardovy etiky je tento systém poskytování obranných služeb jediný slučitelný se svobodným trhem a svobodnou společností. Tato představa je z pohledu Rothbardova etického systému plně konzistentní. Rozhodující otázkou ale je, zda je prakticky proveditelná.

Anarchokapitalismus

Rothbard pro svůj koncept společnosti bez státu použil pojem anarchokapitalismus. Za zakladatele anarchokapitalismu je považován nizozemský ekonom působící ve Francii v 19. století Gustave de Molinari. Mezi další představitele anarchokapitalismu patří David D. Friedman a Hans-Hermann Hoppe.

Ve své podstatě se jedná o důsledný liberalismus. Vychází z jediné hodnoty, kterou je lidská svoboda. K jejímu zajištění je podle anarchokapitalistů nutné uznání osobního vlastnictví a z jeho předpokladu vycházejícího přirozeného práva. S vlastním majetkem má svobodný jedinec právo libovolně nakládat a samozřejmě jej i s jinými lidmi směňovat, což je základem svobodného trhu, který by neměl být nikým regulován.

Anarchokapitalisté neuznávají schopnost jiné autority rozhodovat za ně samotné a veškeré aktivity státu jsou dle jejich názoru nahraditelné soukromými agenturami (včetně soudů, bezpečnosti, zdravotnictví a školství). V jejich úvahách nemá nikdo právo přerozdělovat finanční prostředky občanů bez jejich vědomí a souhlasu. Problematickou otázkou veřejného zájmu řeší lakonicky - co jiného by měl být veřejný zájem než zájem konkrétních jedinců? Zároveň pokládají i jinou otázku - co jiného by mělo být efektivnějšího než vlastní zájem a víc motivujícího než vlastní majetek a čest? Kdo by chodil k doktorovi, který nechal zemřít na ulici člověka?

Liberalismus staví svobodu jednotlivce na první místo. Každý jednotlivec má dle tezí přirozeného práva zaručeno právo na život, svobodu a majetek. Trh je jen místem střetávání zájmů jednotlivců, působením „neviditelné ruky trhu“ dochází k naplnění individuálních zájmů. Přesto však klasičtí liberálové připisují určitý, byť minimální, význam státu, který je garantem přirozených práv. V tomto místě se dotýkáme sporného bodu, kde se obě teorie rozcházejí. Anarchokapitalisté totiž odmítají jakýkoli stát a jakoukoli formu donucení. Tímto se zároveň ztotožňují s jednou ze základních myšlenek anarchismu, neboť absence státu je primárním rozlišovacím znakem od ostatních politických doktrín. Společným východiskem obou směrů je individuální svoboda a pojetí přirozeného práva. Podle koncepce přirozeného

práva končí svoboda jednotlivce tam, kde začíná svoboda druhého. Koncepti přirozeného práva z pozic anarchokapitalismu rozvinul a přepracoval právě Rothbard. Existenci státu považuje za nemorální a je zapříisáhlým zastáncem neomezeného kapitalismu jako jediného etického politického systému či lépe řečeno systému apolitického. Rothbard dává přednost svobodě s rovností, a to proto, že si myslí, že pokusy o její naplnění se rovnají „*vzpouře proti přírodě*“, (Rothbard, 2001). Snaha o dosažení rovnosti je tedy požadavek, který se vymyká přirozenému řádu. Rovnost je tedy něco nepřirozeného, neboť „*každý jedinec je unikum*“, (Rothbard, 2001). Jedinou rovnost, kterou považují anarchokapitalisté za přípustnou, ba žádoucí, je rovnost práv. Podle všeobecně rozšířené doktríny sociálních anarchistů však rovnost neznamena „*zestejnění*“, nýbrž rovnost na poli práva, respektu a úcty k jednotlivcům, rovnost v přístupu k bohatství a k podílu na moci. V tomto můžeme tedy nalézt rozpor s anarchisty. Pojetí svobody je vymezeno vztahem „svoboda od“ (něčeho). Jedná se o negativní vymezení svobody, které zahrnuje onu absolutní svobodu jedince a jeho právo na majetek ve smyslu ochrany těchto práv „před útoky ostatních jedinců“. Anarchokapitalisté pak odmítají veškeré formy pozitivního práva, které zahrnuje např. právo na sociální zabezpečení či minimální mzdu. Absence vztahu „svoboda k“ je však nepřijatelná pro ostatní názorové proudy anarchistů a koliduje zejména s pojetím sociálních anarchistů, dle nichž je člověk tvor společenský a „spolupráce se stala jedinou cestou k pokroku, rozvoji a bezpečnosti“.

[1] Ludwig von Mises a Fridrich August von Hayek představují tzv. druhou generaci ekonomů Rakouské školy, Rothbard spolu s Israelem Kirznerem představují třetí generaci rakouských ekonomů

[2] Richard von Mises byl bratr ekonoma Ludwiga von Misesa, zabýval se matematikou a fyzikou, je řazen mezi nejvýznamnější odborníky na aplikovanou matematiku 20. století

[3] Wertfrei jako německý výraz pro ekonomii, která je hodnotově neutrální často používal Mises, poté také Rothbard

[4] Rothbard chápe přesun daně tak, že daňový poplatník buď zvýší cenu toho, co prodává a nebo sníží cenu toho, co kupuje tak, aby pokryl náklad daně

Použitá literatura a internetové zdroje:

HOLMAN, R. a KOL. (1999): *Dějiny ekonomického myšlení*. C. H. Beck, Praha, 1999.

ROTHBARD, Murray N. (2001a) *Ekonomie státních zásahů*. Šíma. Praha: Megaprint, 2001. 464 s. ISBN 80-86389-10-3.

ROTHBARD, Murray N. *Man, Economy and State With Power And Market*. Auburn: Ludwig von Mises Institute, 2004. 1407 s. Dostupné na www: <http://www.mises.org/rothbard/mes.asp>.

ROTHBARD, Murray N. *Etika svobody*. Praha: Liberální institut, 1998.

ROTHBARD, Murray N. (2001b) *Peníze v rukou státu*. Praha: Liberální institut, 2001. Dostupné na www: http://libinst.cz/etexts/rothbard_penize.pdf

ROTHBARD, Murray. *The Logic of Action One: Method, Money, and the Austrian School*. Cheltenham: 1997. Dostupné na www: <http://www.mises.org/rothbard/praxeology.pdf>.

Anarcho-capitalism FAQ [online]. Dostupné na www: <http://www.ozarkia.net/bill/anarchism/faq.html>

Wikipedia, The Free Encyclopedia [online]. Dostupné na www: http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Laffer

Wikipedia, The Free Encyclopedia [online]. Dostupné na [www:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_von_Mises](http://cs.wikipedia.org/wiki/Richard_von_Mises)

18. 5. 2010

Lukáš Lexa

3. ročník, K09B0673P